

CƏNUBİ XƏZƏR HÖVZƏSİNDƏ YANA ARTAN SEDİMENTASIYA CİSİMLƏRİNİN ÖYRƏNİLMƏSİ

Namazlı N.E.

AMEA Geologiya və Geofizika İnstitutu

Açar sözlər: yana artan sedimentasiya cisimləri, klinoforma, progradasiya, paleoçay, Cənubi Xəzər hövzəsi

Yana artan (ing. progradation) sedimentasiya cisimlərinə misal olaraq, siqmoidal, tangensial, çəp, mürəkkəb siqmoidal-çəp, paralel formalı cisimləri, terrigen klinoformaları və karbonat klinoformaları göstərmək olar. Belə çöküntütoplanma cisimləri sedimentasiya tempinin, eroziyanın və dəniz səviyyəsinin dəyişkənliyinin təsiri nəticəsində formalaşırlar [1]. Bunlar deltalarda, şelf kənarında və eləcə də, yastı (meylli $<10^\circ$ olan) və bəzən də dik (meylli $>15^\circ-20^\circ$ olan) yamaclarda əmələ gəlirlər [2].

Cənubi Xəzər hövzəsində (CXH) bu tipli cisimlər geniş yayılmışlar. Təbii ki, onların varlığı dərinsulu hövzənin kontinental (qitə) ətrafdan paleoçaylar vasitəsilə gətirilən çöküntülərlə üfüqi istiqamətdə dolmasından xəbər verir. Hövzədə aparılan seysmik kəşfiyyat işlərinin nəticəsi olan seysmik vaxt kəsiləşlərinin fraqmentlərində də yastı və dik yamacları, şelfləri qapayan, yana artan cisimlər aydın şəkildə nəzərə çarpırlar. Hövzədə mövcud olan bu cisimlər Paleogen, Miosen, Erkən pliosen, Dördüncü dövr komplekslərinin daxilində aşkar edilmiş və öyrənilmişlər [3].

Aparılan araşdırmada seysmostratiqrafik və seysmo-fasial analiz nəticələrindən istifadə edilmişdir. Müəyyən edilmişdir ki, Erkən pliosen hövzəsində Məhsuldar qatın formalaşmasında Paleo-Volqa, Paleo-Kür və Paleo-Uzboy kimi böyük və digər onlarla kiçik çayların yaratdıqları progradasiya tipli sedimentasiya cisimlərinin xüsusi rolu olmuşdur. Müxtəlif paleocoğrafi zonalarda qeyd olunan cisim və komplekslərin yaranmasında sel sedimentasiyası əhəmiyyətli rol oynamışdır [4].

Ədəbiyyat

- 1.Mitchum Jr., R.M. et al. Seismic stratigraphy and global changes of sea level. Part 6: "Stratigraphic Interpretation of Seismic Reflection Patterns in Depositional Sequences", 1977
- 2.Patrano, S., Helland-Hansen, W. "Clinofolds and clinofold systems: Review and dynamic classification scheme for shorelines, subaqueous deltas, shelf edges, and continental margins.", *Earth Science Reviews* 185 (2018), p. 202-233
- 3.Ализаде Ак.А., Гулиев И.С., Мамедов П.З. и др. "Продуктивная толща Азербайджана", Т. I, М.: Недра, 2018
- 4.L.P.Məmmədova, R.Y.Qəniyeva, P.Z.Məmmədov. "Cənubi və Orta Xəzər hövzələrində lateral artan sedimentasiya cisimlərinin genezisinin tədqiqi" // "Azərbaycanda geofizika yenilikləri", 2018, №4, s.14-24